

Retorikk i det athenske demokratiet

Faglig-pedagogisk dag

Prof. Silvio Bär

UiO (IFIKK) · 02/11/2023

Athen

Akropolis (høyborgen) – Perikles' byggeprogram (ca. 460–430 f. Kr.)

Kilde: <http://cdn.history.com/sites/2/2014/01/acropolis-athens.jpg>

Athensk demokrati (I)

- Direkte demokrati:
  - ἐκκλησία (*ekklēsía*): folkeforsamling
  - δικαστήριον (*dikastérion*): («folke-»)domstol
- Politiske embeter:
  - delvis valgt, men hovedsakelig med loddtrekning
  - embedstvang
- Ikke inkluderende:
  - bare voksne menn med attisk borgerrett
  - ikke kvinner, utlendinger, slaver

Athensk demokrati (II)

For det første har vi ikke arvet demokratiet direkte fra Athen. For det andre er det svært store forskjeller på det demokratiet som var den gang og det vi har i dag [...]. På de 2330 årene som er gått siden demokratiet i Athen forsvant, har tankene om hva et demokrati er, forandret seg markant. Ordet er det samme, men betydningen har endret seg utrolig mye. Det skyldes både romerne, munkene i middelalderens lærdomssentre og opplysningstidens filosofer. På hver sin måte utnyttet de antikkens overleverte skriftlige kilder om demokratiet – og videreført dem så mye at de endret seg.

Athensk demokrati (III)

In both the Assembly and court the public speaker faced a mass audience of “judges”, ready and willing to shout him down if they did not like what they heard. Both the Assemblyman who hoped to get his decree passed and the litigant who hoped to win his case were constrained to construct their speeches very carefully, since a single rhetorical mis-step could be fatal to their causes. [...] Although in principle any Athenian could address the Assembly, in practice much of the debate was carried out by a cadre of skilled “politicians” who were well known to their audiences [...]. These same men took up a good deal of court time by prosecuting one another [...].

Ἐκκλησία (*ekklēsía*): folkeforsamling

Pnyx: møtested for athenerne fra og med 507 f. Kr.

Kilde: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/39/Pnyx%2C_Athens_-_Panorama.jpg

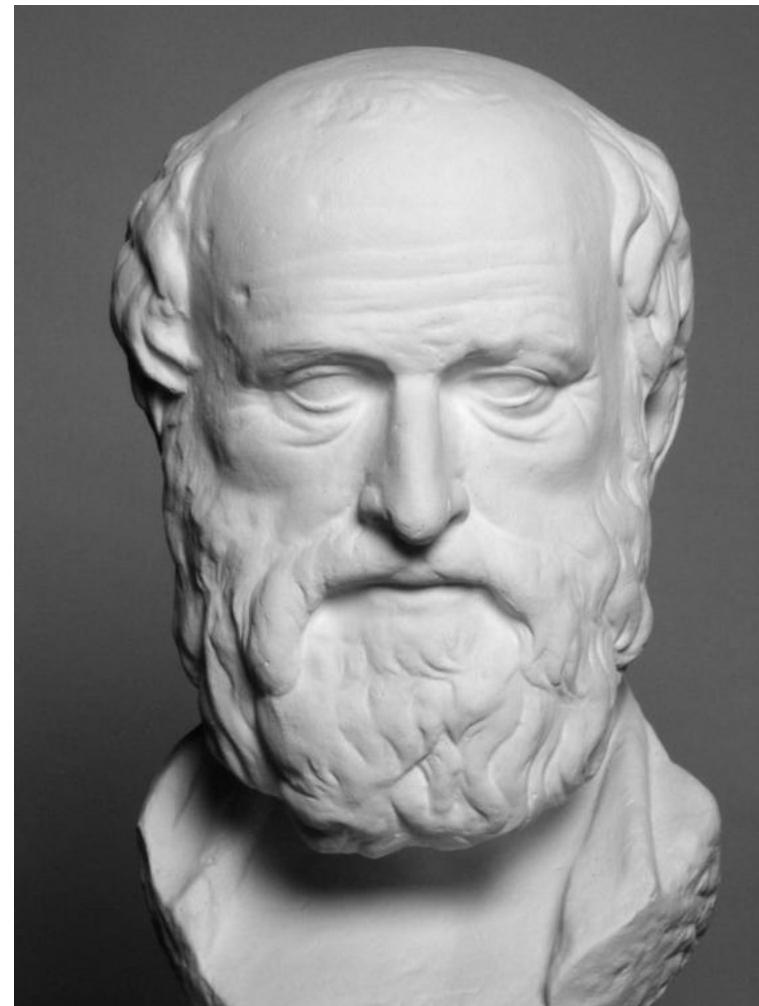
Greske talere: de 10 attiske talere

- Aiskines
- Andokides
- Antifon
- **Demosthenes**
- Dinarkos
- Hypereides
- Isaios
- **Isokrates**
- Lykurgos
- **Lysias**

Demosthenes øver på sine fremførelsesevner (maleri av Jean Lecomte du Nouÿ, 1842–1923)

Lysias (I)

Kilde: <https://alchetron.com/Lysias#demo>

Lysias (II)

- Athensk taleskriver (logograf) (445–380 f. Kr.), men han hadde ikke athensk borgerrett – han var en *μέτοικος* (*métoikos*)
- 31 fullstendig bevarte rettstaler (romersk tid: 425 taler i sirkulasjon under hans navn, hvorav 230 ble ansett som ekte)
- Typisk representant for «lavstilen»
- Særlig berømt for sin evne til å skape ἡθοποιία (*ēthopoiía*) = karaktertegning

Lysias' tale om oliventrestubben (I)

- Sannsynligvis holdt omkring året 395 f. Kr.
- Forsvarstale holdt av en som har blitt anklaget for å ha gravd opp et hellig oliventre
- Den tiltaltes mål: å overbevise domstolen om
  - at det aldri har stått et oliventre på hans tomt;
  - at det er usannsynlig at han skulle ha gjort noe slik;
  - at saksøkeren (Nikomakhos) har uredelige motiver
(→ *ad hominem*-argument).
- Domstol: Areopagosrådet

Lysias' tale om oliventrestubben (II)

captatio benevolentiae

[1] Frem til nå, ærede råd, har jeg trodd det var mulig, for den som var innstilt på det, å unngå både rettssaker og andre vanskeligheter ved å leve ubemerket. Men når jeg nå er blitt møtt med helt overraskende beskyldninger fra mennesker som vil tjene på min ulykke, så vil jeg si, hvis en kan tenke seg noe slikt, at selv de som ennå ikke er født har grunn til å frykte for fremtiden. For på grunn av folk som dette utsettes de som aldri har gjort noe galt for samme farer som de som er skyldige i mye.

ad hominem-argument

hyperbel

Lysias' tale om oliventrestubben (III)

[31] For alt som er blitt pålagt meg har jeg utført med større iver enn byen krevde, og som trierark, som betaler av krigsskatt, som khoreg og i resten av liturgiene har jeg ikke vært mindre raus enn andre borgere.

ethopoia

Jeg ville nemlig pådra meg stor og tung straff, [15] jeg som – for å ta dette først – gravde opp stubben midt på dagen, som om jeg ikke hadde noe å skjule for andre men alle athenere skulle få vite det!

ironi

Areopagos (I)

Kilde: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Areopagus_from_the_Acropolis.jpg

Areopagos (II)

Leo von Klenze (1784–1864), «Ansicht der Akropolis und des Areopag»

Kilde: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/Akropolis_by_Leo_von_Klenze.jpg

Anbefalt bok

Vestrheim, Gjert og Tor Ivar Østmoe. 2009. *Klassisk talekunst: Greske og romerske taler fra Gorgias til Cicero*. Oslo: Vidarforlaget